

Sygn. akt IV CSK 414/10

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 14 kwietnia 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk (sprawozdawca)

SSN Hubert Wrzeszcz

w sprawie z powództwa E. W.

przeciwko N. Bank Polska Spółce Akcyjnej

o zwolnienie od egzekucji,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 14 kwietnia 2011 r.,

skargi kasacyjnej powódki

od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 17 marca 2010 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Powódka wносиła o zwolnienie od egzekucji oznaczoną w pozwie nieruchomości gruntową z tej racji, że nieruchomość ta stanowiła składnik majątku wspólnego jej i jej męża – dłużnika pozwanego Banku. Pozwany Bank bronił się tym, że egzekucja skierowana została wyłącznie do udziału dłużnika we współwłasności nieruchomości, a nie do majątku powódki.

Sąd Okręgowy zwolnił spod egzekucji udział powódki wynoszący $\frac{1}{2}$ w prawie własności nieruchomości i oddalił powództwo w pozostałym zakresie. Sąd ten ustalił, że małżonkowie E. i W. W. są właścicielami zajętej nieruchomości w ramach wspólności majątkowej małżeńskiej. W 2004 r. orzeczona została separacja małżonków. W dniu 12 września 2002 r. nadana została klauzula wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu z dnia 15 lipca 2002 r., wystawionemu przez pozwanego Bank przeciwko dłużnikowi W. W. W 2006 r. nadano temu tytułowi także klauzulę wykonalności wobec powódki z ograniczeniem jej odpowiedzialności do majątku wspólnego. Następnie w 2007 r. zmieniono pierwotne postanowienie i oddalono wniosek Banku o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko powódce. W dniu 11 sierpnia 2006 r. Bank złożył wniosek o wszczęcie egzekucji z nieruchomości, a następnie na wniosek Banku postępowanie egzekucyjne umorzono w stosunku do powódki. Postępowanie to toczyło się jednak nadal w odniesieniu do całej nieruchomości.

Sąd Okręgowy stwierdził, że powódka miała legitymację czynną w niniejszym postępowaniu i wytoczyła powództwo w terminie (art. 841 § 3 k.p.c.). W wyniku orzeczenia separacji do majątku objętego wspólnością ustawową stosuje się przepisy o współwłasności w częściach. Od chwili ustania wspólności ustawowej współwłasność łączna staje się współwłasnością w częściach ułamkowych, a udziały małżonków w tej współwłasności są co do zasady równe. W ocenie tego Sądu, przepis art. 1036 k.c. (do którego odesłano w art. 46 k.r.o.) nie odnosi się do egzekucji z udziału małżonka we współwłasności nieruchomości, gdy to prawo stanowiło do chwili zniesienia wspólności ustawowej składnik majątku wspólnego. Nie ma zatem przeszkód do prowadzenia egzekucji z udziału małżonka – dłużnika

w nieruchomości po orzeczeniu separacji. Interes małżonka dłużnika w toku postępowania egzekucyjnego jest chroniony m.in. poprzez wyłączenie zaspokojenia się wierzyciela z udziału w majątku wspólnym zanim dojdzie do zajęcia przez wierzyciela prawa dłużnika do żądania podziału tego majątku i przeprowadzenia jego podziału. Powódka ponadto nie wykazała, że treść przysługującego jej prawa własności jest inna lub że ma ona inny, niż wynikający z domniemania, udział we współwłasności nieruchomości (art. 6 k.c.).

Apelacja powódki została uwzględniona jedynie w części dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach postępowania, a oddalono ją w pozostałym zakresie. Postępowanie apelacyjne zostało umorzone w części, w jakiej pozwany Bank cofnął swoją apelację, natomiast apelację tego Banku oddalono w pozostałym zakresie.

Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji. Stwierdził, że w księdze wieczystej (prowadzonej dla spornej nieruchomości) znajduje się wpis współwłasności w częściach ułamkowych i wpis ten nie utracił mocy prawnej przez sam fakt wniesienia przez powódkę skargi od tego wpisu. Nie doszło do naruszenia praw powódki w rozumieniu art. 841 k.c. w postaci – jak wywodziła ta strona – naruszenia jej uprawnień do przeprowadzenia podziału majątku wspólnego małżonków pozostających w separacji. Wierzyciel egzekwujący (pozwany Bank) nie domagał się bowiem w postępowaniu egzekucyjnym zaspokojenia należności z udziału męża powódki w ich byłym majątku wspólnym, ale z udziału męża w konkretnym składniku majątkowym (w nieruchomości) w sytuacji, w której doszło do separacji małżonków. Jednocześnie powódka nie wystąpiła z wnioskiem o dokonanie podziału majątku małżonków pozostających w separacji. W rozpoznawanej sprawie nie miał zastosowania art. 1036 k.c. w zw. z art. 46 k.r.o., ponieważ zbycie w toku czynności egzekucyjnych udziału dłużnika egzekwowanego w nieruchomości, wchodzącej uprzednio w skład majątku wspólnego małżonków, nie może być uznane za rozporządzenie udziałem w rozumieniu art. 1036 k.c.

Oddalając apelację pozwanego Banku, Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że wprawdzie doszło ex lege do przekształcenia wspólności łącznej w współwłasność

ułamkową, ale bez ujawnienia tych udziałów w księdze wieczystej nie można było dokonać zmiany wpisu zajęcia całej nieruchomości i zastąpić go wpisem, z którego wynikałoby to, iż zajęty został tylko udział męża powódki (dłużnika). Sąd drugiej instancji stwierdził też, że do chwili zamknięcia rozprawy apelacyjnej nie nastąpiło prawomocne wpisanie takiej zmiany w treści księgi wieczystej prowadzonej dla spornej nieruchomości. Egzekucja toczy się zatem z całej nieruchomości, ponieważ nie nastąpiło jeszcze zwolnienie spod zajęcia przysługującego powódce udziału we współwłasności tej nieruchomości. Mimo wniosku wierzyciela (pozwanego) o ograniczenie egzekucji do udziału dłużnika w nieruchomości, komornik nie zwolnił udziału powódki spod dokonanego wcześniej zajęcia całej nieruchomości, ponieważ wpis własności w częściach ułamkowych nie stał się jeszcze prawomocny. W tej sytuacji powódce przysługiwała legitymacja czynna w obecnym procesie.

W skardze kasacyjnej powódka podnosiła naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 841 § 1 k.p.c. (w zw. z art. 42 k.r.o. i art. 43 k.r.o.), art. 912 § 1 i § 2 k.p.c. Wskazywano też na zarzuty naruszenia prawa materialnego, tj. art. 42 k.r.o. (w brzmieniu do dnia 19 stycznia 2005 r.), art. 43 § 1 i § 2 k.r.o., art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. Nr 19, poz. 147 ze zm.) w zw. z art. 43 § 1 k.r.o. W rozbudowanych podstawach kasacyjnych powódka starała się wykazać, że egzekucja z nieruchomości naruszała jej prawa rozumieniu art. 841 § 1 k.p.c. Domagała się w związku z tym uchylenia wyroku Sądu Okręgowego w części zaskarżonej (pkt 4 i 5) i o jego zmianę w tym zakresie oraz orzeczenia zgodnie z żądaniem pozwu, ewentualnie – uchylenia wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Z rozstrzygnięć obu Sądów meriti wynika to, że powódka uzyskała zwolnienie spod egzekucji komorniczej jej udziału wynoszącego 1/2 części w prawie własności nieruchomości określonej w pozwie. Doszło bowiem wcześniej do egzekucyjnego zajęcia całej nieruchomości objętej majątkiem wspólnym małżonków, a następnie – zapadło orzeczenie o separacji małżonków, które

wywołało skutki prawne określone w art. 61⁴ k.r.o. Treść apelacji powódki i treść jej skargi kasacyjnej wskazuje na to, że skarżąca nadal podtrzymuje stanowisko o niedopuszczalności egzekucji sądowej także w odniesieniu do udziału jej małżonka wynoszącego ½ części w prawie własności nieruchomości, ponieważ egzekucja taka narusza jej prawa jako osoby trzeciej (art. 841 § 1 k.p.c.). Według skarżącej, przed podziałem majątku wspólnego małżonków znajdujących się w separacji i ustaleniem udziałów tych małżonków w poszczególnych przedmiotach majątkowych (w tym – w nieruchomości), nie jest dopuszczalne zajęcie egzekucyjne udziału małżonka w nieruchomości należącej do majątku wspólnego po ustaniu wspólności majątkowej, a taki podział jeszcze nie nastąpił. Zaspokojenie wierzyciela z udziału w majątku wspólnym lub w przedmiocie objętym tym majątkiem wymaga uprzedniego zajęcia prawa dłużnika do żądania podziału majątku wspólnego (art. 896 k.p.c. i art. 912 k.p.c.), wystąpienia na tej podstawie o podział majątku, a następnie – skierowania egzekucji do przedmiotów majątkowych, które przypadły dłużnikowi w wyniku podziału.

Wbrew stanowisku skarżącej, nie można przyjąć, że egzekucja obejmująca udział we współwłasności nieruchomości małżonka powódki narusza jej prawa w rozumieniu art. 841 § 1 k.p.c. Należy bowiem zwrócić uwagę na prawne konsekwencje orzeczenia separacji małżonków w odniesieniu do nieruchomości objętej przed orzeczeniem separacji majątkiem wspólnym, sytuację prawną wierzyciela jednego z małżonków dysponującego tytułem wykonawczym wobec tego małżonka i sytuację prawną małżonka niebędącego dłużnikiem w związku z egzekucją podjętą przez wierzyciela z takiej nieruchomości.

W wyniku orzeczenia separacji małżonków między małżonkami powstaje rozdzielność majątkowa. Do majątku objętego wspólnością ustawową stosuje się odpowiednio przepisy o współwłasności w części ułamkowej (art. 46 k.r.o.). Oznacza to, że po orzeczeniu separacji do przedmiotów majątkowych wchodzących do majątku wspólnego mają zastosowanie przepisy art. 195 i n. k. (por. też uchwała Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2010 r., III CZP 132/09 OSNC 2010, z. 6, poz. 90), ale tylko wówczas, gdy odpowiednie materie prawne nie są uregulowane odmiennie m.in. w art. 43-45 k.r.o. (np. kwestia uprawnienia do żądania ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym). Ustawowa

transformacja współwłasności łącznej małżonków we współwłasność w częściach ułamkowych nie jest zatem transformacją pełną, skoro poddano ją także innemu niż współwłasność ułamkowa reżimowi prawnemu. Odsyłający do odpowiedniego reżimu prawnego przepis art. 46 k.r.o. niewątpliwie przesądza jednak, wbrew stanowisku skarżącej, status prawny poszczególnych elementów majątkowych (rzeczy) objętych uprzednio wspólnością ustawową w tym sensie, że małżonkowie mają równe udziały w każdej rzeczy wchodzącej (do czasu orzeczenia separacji) do majątku wspólnego. Z ustaleń faktycznych obu Sądów meriti nie wynika by, w orzeczeniu o separacji dokonano także podziału majątku wspólnego małżonków (art. 61³ ust. 1 k.r.o.). Wyrok ten spowodował jedynie wspomniany skutek transformacyjny i ukształtował sytuację majątkową małżonków po orzeczeniu separacji, ale przed dokonaniem definitywnego podziału majątku wspólnego i ewentualnym skorzystaniem przez jednego z małżonków z uprawnienia do ustalenia nierównych udziałów w majątku wspólnym (art. 43 ust. 2 k.r. o.). W tym okresie małżonkowie pozostający w separacji są współwłaścicielami opisanej w pozwie nieruchomości w częściach ułamkowych (po 1/2 każdy z nich) i egzekucja wierzyciela, prowadzona początkowo z całej nieruchomości, może być kontynuowana po orzeczeniu separacji z udziału tego dłużnika we współwłasności tej nieruchomości (art. 1004 k.p.c.; por. też np. uzasadnienie powołanej uchwały Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2010 r., III CZP 132/09).

Dla obrony własnego stanowiska skarżąca powołuje się m m.in. na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 lutego 2009 r., II CSK 469/08 (niepubl.), w którym m.in. stwierdzono, że w świetle art. 42 k.r. o. orzeczenie rozwodu nie powoduje podziału majątku wspólnego z mocy prawa, toteż „nie można przyjąć, że na skutek orzeczenia rozwodu stronie przypada udział w spółdzielczym prawie do lokalu i to w wysokości 1/2, skoro udział w majątku wspólnym małżonków nie musi być równy”. Należy przede wszystkim podkreślić, że twierdzenie to zostało wypowiedziane w stanie faktycznym sprawy, w której podjęcie obrony prawnej przez małżonka upadłego dłużnika nastąpiło w związku ze skutkami ustania wspólności ustawowej małżeńskiej w toku postępowania upadłościowego, w którym masa upadłości obejmowała także majątek wspólny (powód niebędący dłużnikiem bezpodstawnie wywodził, że w wyniku rozwodu udział powoda w majątku wspólnym „wyszedł”

z masy upadłości i w masie tej pozostał jedynie udział małżonka – dłużnika we własnościowym prawie do lokalu w wysokości $\frac{1}{2}$, co wykluczało możliwość zbycia przez syndyka udziału powoda w tym prawie). Powołaną wypowiedź Sądu Najwyższego należy zatem rozumieć w kontekście stanu faktycznego rozpoznawanej sprawy (przy objęciu majątku wspólnego małżonków dodatkowo jeszcze przepisami prawa upadłościowego). Nie ma ona zatem waloru ogólnego, a przynajmniej takiego, jakie przypisuje jej powódka w skardze kasacyjnej. W każdym razie należy odróżnić sam podział majątku małżonków (do którego w sprawie nie doszło) od określenia – na podstawie art. 46 k.r.o. – udziałów małżonków w spornej nieruchomości w okresie po orzeczeniu separacji, ale przed dokonaniem definitywnego podziału. Celem powództwa przewidzianego w art. 841 k.p.c. pozostaje zwolnienie od egzekucji zajętego przedmiotu, gdy egzekucja z takiego przedmiotu naruszałaby prawa osoby trzeciej niezależnie od jurydycznej postaci tego prawa. Jeżeli po wydaniu orzeczenia o separacji małżonków do nieruchomości małżonków stosuje się przepisu o współwłasności w częściach ułamkowych (art. 46 k.r.o.), to takie odesłanie przesądza nie tylko status prawny tej nieruchomości (jej współwłasność), ale także – kwestię odpowiedzialności małżonka – dłużnika składnikami majątkowymi tworzącymi jego majątek osobisty w chwili wszczęcia egzekucji (tj. udziałem we współwłasności). W tej sytuacji, wbrew sugestii skarżącej, dopuszczalność egzekucji pozwanego Banku z udziału małżonka – dłużnika w nieruchomości stanowiącej współwłasność w częściach ułamkowych nie jest uwarunkowana od odpowiedniej aktywności wierzyciela, tj. od uprzedniego zajęcia przez niego prawa żądania dłużnika do dokonania podziału majątku wspólnego (art. 896 k.p.c., art. 912 k.p.c.), wystąpienia na tej podstawie o podział majątku wspólnego i jego przeprowadzenie. Nie ma zatem podstaw do twierdzenia, że do czasu takich czynności wierzyciela ustawodawca tworzy stan ochrony prawnej dla małżonków uzyskujących orzeczenie separacji i taka ochrona prawna mogłaby być realizowana po podstawie powództwa z art. 841 k.p.c. Należy przy tym stwierdzić, że powódka mogłaby żądać zniesienia współwłasności (także spornej nieruchomości) po egzekucyjnym zajęciu udziału małżonka w tej nieruchomości (por. np. powołana uchwała Sądu Najwyższego dnia 5 lutego 2010 r., III CZP 132/09).

Z przedstawionych racji nie mogły być uznane za uzasadnione przedstawione w skardze zarzuty naruszenia prawa procesowego i prawa materialnego. Dlatego Sąd Najwyższy oddalił skargę kasacyjną powódki jako nieuzasadnioną (art. 398¹¹⁴ k.p.c.).